

Antiikin roomalaisten luontokäsityksestä

Petri Fills
21.11.2015

Kulttuureja tutkiessa niistä alkaa hahmottaa joitain yleisiä piirteitä, jotka läpäisevät laaja-alaisesti tutkitun kulttuurin eri osa-alueita. Antiikin roomalaista kulttuuria kuvaa ennen muuta käytännöllisyys. Tässä kirjoituksessa tarkastelen sitä miten käytännöllisyys liittyy roomalaisten luontokäsitykseen. Historioitsija Isto Vatanen kirjoittaa eräässä artikkelissaan roomalaisten maisemaihanteesta, jonka ymmärtämisessä on keskeistä rakennetun ympäristön estetisointi ja kirjoitan tämän muistioni tuon artikkelin pohjalta.

Kaupunki on tietysti rakennettu ympäristö, kuin on myös pelloiksi rakennettu maaseutukin ja roomalaisten järjestelynhalu ulottui myös kaupunkien ulkopuolelle. Kaupunkien ohella puistot, puutarhat ja viljelykset, tuli olla huolellisesti järjestettyjä isäntänsä näkemysten mukaisesti. Järjestys oli niin kiinteä osa roomalaista estetiikkaa, että ihmisen kyky ympäristön järjestylyyn katsottiin täydellistävän luontoa siten, että se voi saavuttaa kauniin ja miellyttävän tilan, jota roomalaiset kutsuvat sanalla *amoenus*. Tällaisessa tilassa roomalainen tunsi olevansa roomalainen. Palaan myöhemmin Vatasen artikkeliin ja otan ensin esiin toisen asian, jossa roomalainen luontokäsitys hahmottuu.

Kaupunkielämä ja kaupunkikulttuuri oli vahvasti roomalaista identiteettiä rakentava piirre. Huolellisesti järjestetyt kaupungit olivat roomalaisten ylpeyden aihe ja sitä kautta oli mahdollista hahmottaa kulttuurillinen ero suhteessa barbaareihin, joita roomalaiset halveksuivat. Hannu Salmi kirjoittaa artikkelissaan ”*Metsässä syntyneet*” ja *silva Hersynia Germaaninen metsä tasavallan ajan lopun ja keisariajan alun klassisessa kirjallisuudessa* miten tiheät metsät Rooman pohjoisilla raja-alueilla symboloivat roomalaisille germaanisen kulttuurin vierautta ja toiseutta. Kesyttämätön ja villi metsä oli vieras ympäristö roomalaisille niin symbolisesti kuin käytännöllisestikin, joka näkyi muun muassa siinä miten tottumattomia roomalaiset sotilaat olivat metsäiseen maastoon. Tätä goottijohtaja Arminius hyödynsi kun löi roomalaiset Teutoburgin metsässä 9jkr. Pohjoisen tiheästä metsästä käytettiin nimeä *silva Hersynia*, jolla tarkoitetaan germaanien metsää. Germaanien suhde luontoon poikkesi roomalaisesta siinä, että germaanit asettuivat asumaan hajalleen sen mukaan mikä lähde, tasanko tai muu luonnontila heitä sattui miellyttämään.

Kuten Vatanen artikkelissaan toteaa, niin luonnontilainen maisema jota ihminen ei ole muokannut, saattoi olla roomalaisen silmään *amoenus*. Silti luonnonmaisema tarvitsi ihmiskäden kosketuksen voidakseen kohota täydellisyyteensä. Kuten sanottua – luonnon aineellisten rikkauksien suunnitelmallinen hyödyntäminen kohotti maiseman arvoa roomalaisten silmissä, mutta artikkelissa esitetään myös henkistä hyödyntämistä kuvaava seikka Plinius nuoremman eräästä kirjeestä. Plinius nuorempi kertoo miten hänen ainoaan hyötyä tuottavaan huvilaansa ei kuulunut lainkaan peltoja,

mutta se oli tuottava siksi, että siellä oli hyvä tehdä kirjallisia töitä. Pliniuksen kommentti asettaa rinnakkain maanviljelyn ja henkisten tuotteiden valmistuksen, mikä sopii hyvin tähän aiheeseen. Oxfordin sanakirjan mukaan sanan kulttuuri (eng. culture) etymologia voidaan johtaa latinan *colere* sanaan, joka tarkoitti maan muokkaamista tai viljelyä. Tietävästi Cicero otti käyttöön *colere*-sanan puhuessaan hengen viljelystä ja tuntemamme kulttuuri-sana alkoi esiintyä taajaan myös aineettomista tuotoksista puhuttaessa.

Käytännöllisyys siis läpäisi roomalaisen ajattelun muutoinkin kuin pelkästään konkreettisesti ymmärrettynä. Luonto nähtiin myös henkisenä resurssina, mutta silloinkin luonnon tuli heijastaa roomalaista mielen maisemaa. Plinius nuorempi olisi tuskin tuntenut *silva Hercyniaa* otolliseksi ympäristöksi kirjoitustöilleen.

Jään kuitenkin pohtimaan niitä laadullisen erottelun kriteereitä, joilla roomalaiset vertasivat luonnontilassa olevia maisemia. Roomalainen katse etsi maisemasta jonkinlaista käyttämättömien mahdollisuuksien horisonttia. Se on suunnittelijan katse, ja se kertoo paljon roomalaisesta mielenlaadusta.

Kirjallisuus:

Hetkiä historiassa, Turun yliopisto 2014, 2. painos

Salmi, Hannu *"Metsässä syntyneet" ja silva Hersynia. Germaaninen metsä tasavallan ajan lopun ja keisariajan alun klassisessa kirjallisuudessa*

Vatanen, Isto *Villi luonto vastaan kesytetty puutarha: roomalaisen maisemaihanteen ruumiinrakenne keisariajan alkuvuosina*